

Bc. Denisa Kolouchová: Supervize v dětském domově

Oponentský posudek diplomové práce

Výzkumným cílem diplomové práce studentky Bc. Denisy Kolouchové je *zmapovat* pomocí realizovaného kvalitativního výzkumu *poskytování supervizních služeb pedagogickým pracovníkům dětských domovů*. V práci se zabývá tím, jak je supervize vnímána (z pohledu supervizorů, ředitelů zařízení a vychovatelů) a zda plní svou funkci. Zaznamenává tak rozmanité zkušenosti aktérů, a to jak na straně supervidovaných, tak supervidujících. Zájem o téma je podpořen autorčinou zkušeností z pozice vychovatelky v dětském domově.

Téma je zvoleno aktuálně. Jak autorka popisuje blíže na s. 31, náročnost práce s dětmi v zařízeních ústavní a ochranné výchovy se stále zvyšuje. Pracovníci však často nemají potřebný výcvik a adekvátní profesní přípravu, která by jim pomáhala obtížné situace řešit. Supervize se pak nabízí jako vhodná forma externí pomoci. Vzhledem k prozatímní legislativní nezakotvenosti supervize ve školství, se tato diplomová práce jeví jako nadějná kvalitativní sonda, která by mohla umožnit hlubší vhled do specifika tohoto prostředí. Díky tomu tak práce může posloužit jako podklad pro upevnění pozice supervize v institucích, jakou je např. právě dětský domov.

Studentka se v pramenech tématu práce zorientovala **zdařile**. Teoretická východiska nastudovala z českých i zahraničních zdrojů, využity byly jak monografie, tak výzkumné práce, články, metodické pokyny či realizované projekty. Zdroje jsou vhodně komparovány, přičemž místy autorka prokazuje též vlastní analytické myšlení při uchopení tématu. V práci však absentuje průběžné shrnování, či uzavírání jednotlivých tematických celků, které by mohlo práci udělat čtenářsky přívětivější.

Rozsah práce je adekvátní. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. **V teoretické části** studentka postihuje hlavní relevantní témata. Prostřednictvím toho čtenáře srozumitelně a logicky uvádí do zvolené problematiky práce. Představeny jsou pojmy, definice a teorie, ke kterým se v závěru v rámci diskuze navrácí. Autorka pracuje s pojmy jako je vymezení pojmu supervize (od koučování a mentoringu), vymezení jejích funkcí a typů. Dále mj. hovoří o modelech a procesu supervize. Za užitečnou (vzhledem k výzkumnému šetření) považují především kapitolu *o osobnosti supervizora a supervidovaného*. Na tuto kapitolu mohla studentka položit větší důraz (a věnovat ji současně větší prostor). Na základě výzkumných výsledků bych považovala za přínosné, aby se studentka zabývala detailněji např. motivacemi, očekáváním a obavami supervidovaných. Kvalitně a detailně je popsán stav supervize v České republice v jednotlivých pracovních odvětvích. Poněkud čtenářky nepřívětivě a nelogicky však působí konec teoretické části. Jakkoliv jsou etické aspekty v supervizi jistě důležitým tématem, jejich zařazení v této části práce působí nesourodě. V práci pak chybí shrnutí teoretické části a také určité „naladění“ či navnadění čtenáře na samotný výzkum.

Těžiště práce leží **v empirické části** (kapitola 4 a 5). Zde popisuje autorka hlavní výsledky vlastního realizovaného kvalitativního výzkumu, jeho cíle a výzkumné otázky (s. 37): „*Co znamená pro pracovníky dětských domovů pojem supervize? Jak hodnotí vychovatelé dětských domovů užitečnost supervizních služeb? Mohou supervize pomáhat v kritických momentech profesního života? Čím se očima supervizorů liší práce v dětských domovech od jiných zařízení?*“ Formulace otázek se jeví jako logická a adekvátní vzhledem k vytyčeným cílům. Avšak s ohledem na zvolenou metodu analýzy (zakotvená teorie), působí formulace otázek až příliš zacíleně a obávám se, zda autorce předem neuzavřely cestu k emergenci nových a netušených témat.

Dále je popsána povaha výzkumného vzorku a průběh analýzy. Studentka **precizně popisuje průběh sběru dat** a další metodologické pozadí výzkumu. Oceňuji detailní autentický popis vstupu do terénu, včetně počátečních frustrací a nezdarů při navazování spolupráce. Je popsána též nezbytná etická

stránka výzkumu. Rozsah vzorku (2 dětské domovy, ve kterých bylo realizováno celkem 8 rozhovorů, jejichž aktéry byli: 2 ředitelé, 2 supervizoři, 4 vychovatelé) lze považovat vzhledem k typu práce a zvolenému designu výzkumu za dostačující. Zdá se, že při některých rozhovorech nebylo možné vytvořit adekvátní podmínky. To zejména u těch rozhovorů, které probíhaly v rámci pracovní doby. Tomu pak odpovídá i jejich kratší trvání a menší výtěžnost. Čtenářky velmi přívětivě působí **medailonky** jednotlivých respondentů. Dozvídáme se z nich více o atmosféře, ve které byly rozhovory realizovány. Autorka zde reflektuje průběh jednotlivých setkání. Při sběru dat bylo využito metody polostrukturovaného rozhovoru. Zde se opět nemohu zbavit dojmu, že přílišná **strukturovanost otázek zamezuje emergenci**, která je v rámci grounded theory zásadní. Zdá se, že rozhovory jsou postavené a vedené tak, aby odpověděly bez větších problémů na stanovené výzkumné otázky (například výzkumná otázka č. 3 a kategorie č. 7 jsou totožné, tudíž nelze hovořit o emergenci kategorie z výzkumu¹). **Výzkumné otázky limitují možnost emergence**, je cítit silná potřeba zodpovědět na ně a vytvořit korespondující seznam otázek do (polo)strukturovaného interview.

Autorka následně použila *metodu zakotvené teorie* k analýze přepsaných rozhovorů. Rozhovory byly nahrávány, následně přepsány a přeneseny do programu Atlas.ti a podrobeny *otevřenému kódování*. Zde bohužel vidím větší slabinu práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci diplomovou, bylo by vhodné nezůstat pouze u tohoto prvního stupně kódování, kategorizace pojmů. Pomocí zvoleného designu autorka sice pronikla do tématu (a mnohdy i velmi zajímavě!), avšak **nevyužila plně potenciál a hloubku, kterou tato metoda umožňuje**. Mnohá zajímavá témata a souvislosti byly pouze naznačeny, na několika místech jsem tak při čtení zažívala stupňující se zvědavost a zároveň následnou frustraci, že se nedozvím k tématu víc. Výsledné kategorie působí nepropojeně, místy chaoticky. Vzhledem k výzkumnému záměru se jeví zvolený design výzkumu a jeho metodologie jako vhodný, avšak s nevyužitým potenciálem.

Výsledky výzkumu autorka představuje od s. 49. Jsou zde popsány hlavní kategorie a pojmy vzešlé z kvalitativní analýzy. Názvy kategorií působí spíše jako nadpisy kapitol, jsou zbytečně komplikované, kostrbaté a chybí jim údernost. Jednotlivé kategorie se dle autorky prolínají a ovlivňují (naznačeno v závěrečné diskuzi), dále však s nimi v textu příliš vnitřně nepracuje. Domnívám se, že kategorie by bylo možné k sobě v rámci analýzy více vztáhnout, popsat jednotlivé vztahy, vazby a souvislosti. Kategorie nejsou dále vnitřně členěny, chybí jejich „vytažení a zarámování“. Práci takto kvalitativního charakteru by „slušela“ větší míra konkretizace, resp. poukázání na variace a hloubku jednotlivých objevených analytických celků. Prezentace jinak zajímavých výsledků tak může na čtenáře působit místy příliš plošně, bez větší dynamiky. Ta se do práce dostává v rámci diskuze, celá práce tím v závěru částečně získává, ale již zde není prostor jednotlivé souvislosti rozebrat více do hloubky. Bylo by zřejmě **vhodnější zařadit schéma kategorií již do kapitoly analýzy a interpretace dat**. Oceňuji, že autorka užívá pro ilustraci trefné výňatky výroků z rozhovorů a dokresluje tak zobecněné skutečnosti, ke kterým zároveň nabízí relevantní interpretace. Za výzkumně hodnotné považuji poznatky o tom, jaká témata supervidování (ne)vnášejí do supervizí, jejich uzavřenost vůči vztahovým a osobním tématům, nízkou iniciativu versus přesvědčení o přínosnosti a efektivitě supervize.

V diskuzi vidíme komparaci teoretických konceptů s výsledky výzkumu. Autorčina zjištění jsou převážně v souladu s dosavadními teoretickými poznatky, dochází k jejich potvrzení. Oceňuji přehledné shrnutí. Diskuze výsledky výzkumu zasazuje do teoretických rámců, mírně rušivě působí větší množství citací autorů, které již byly uváděny v teoretické části. V závěru studentka shrnuje

¹ Výjimku tvoří vznik kategorie *klíčová role supervizora*, studentka na s. 72 popisuje emergenci, vnošení tématu, které nevzešlo z odpovědí na žádnou konkrétní otázku.

objevené kategorie do schématu. Jak jsem již zmiňovala výše, umístění schématu na posledních pár stran práce nepovažuji za nejvhodnější. Práce je zakončena reflexí limitů a pozitiv výzkumu.

Svým rozsahem text splňuje nároky na závěrečnou práci. S literaturou bylo zacházeno dle citačních norem (výjimku tvoří absence zdroje na s. 20, kdy studentka popisuje cyklický model supervize a není zde uveden žádný autor či kolektiv), text splňuje potřebné bibliografické normy. Po pravopisné stránce vykazuje práce určité nedostatky. Nachází se zde větší množství formulačních neobratností, dlouhých nepřehledných souvětí, absence spojek, čárek či výskyt překlepů (zejména v závěru práce, což by nasvědčovalo určitému časovému tlaku při dokončování práce), formálně je však práce adekvátně zpracována.

Závěrečnou práci lze považovat za inovativní a zajímavou právě pro kombinaci perspektiv vícero aktérů. Nabízí praktický vhled do problematiky supervize, a to jak z perspektivy zadavatelů, supervizorů, tak především supervidovaných. Text je adekvátně vystavěný a členěný, obsahuje všechny povinné náležitosti. Celkově práci hodnotím jako přehlednou a čtivou.

Práci **doporučuji** k obhajobě.

Otázky pro obhajobu:

Co nového Vaše práce přináší? Co pro Vás bylo největším výzkumným překvapením?

Z výsledků práce silně vystupuje, že vychovatelům „cosí“ brání v tom, aby se otevřeli osobnějším (a především vztahovým) tématům a plně tak využívali potenciál supervize. V teorii zdůrazňujete, že odpovědnost za smysluplnost supervize má sám supervidovaný (s. 19) a výsledný efekt tak závisí na míře aktivity, zaangażovanosti, motivace a očekávání supervidovaného. Jak tedy vnímáte tuto situaci u vychovatelů? Co jim brání ve větší otevřenosti, resp. iniciativě?

Proč by vychovatelé mohli vnímat vztahová témata jako ohrožující? Z čeho pramení jejich uzavřenost vůči supervizorovi (s. 58)? Proč nejsou schopni vytěžit supervizi více pro sebe, resp. proč mají pocit, že ji nepotřebují (s. 69)?

Vychovatelé popisují v jednotlivých rozhovorech rozmanité obavy, které v rámci supervize (k osobě supervizora/ k procesu supervize) prožívají. Můžete je shrnout a blíže specifikovat, dát do souvislosti se vzniklými kategoriemi?

V práci na s. 70 zmiňujete v rozhovoru s jedním vychovatelem, že procesy, které se v průběhu supervize objevují, mohou supervidované odrazovat. Můžete to rozvést, dát do souvislosti s nedůvěrou v supervizi, s motivací a obavami (obava z otevření se, nepřijetí kritiky, veřejného soudu před kolegy, vynášení informací mimo supervizi aj.)?

Jak rozumíte tomu, že vychovatelé považují supervizi za efektivní, ačkoliv jsou si vědomi toho, že plně nevyužívají potenciál supervize (absence vztahových a osobních témat)?

V Praze dne 12. 5. 2019

Mgr. Anna Mašková